

Список використаних джерел

1. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»: Затв. Указом Президента України від 11 вересня 2006 року // Офіц. вісник України. - 2006. - № 37. - Ст. 2540.
2. Таций В.Я., Борисов В.И. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине // Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. - Вип. № 4. - К., 2004. - С. 44-48;
3. Борисов В.И. Корупція в Україні: поняття, відповідальність, стан // Держава та регіони, 2004. - № 2. - С. 68-77.
4. Кальман О.Г. Стан і перспективи організаційно-правового забезпечення протидії та запобігання корупції в Україні // «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)», 2007. - № 15 - С. 39-50.

Мартиненко Володимир Олександрович, голова
Громадської ради при МВС України, голова ГС
«Центр запобігання та протидії корупції», член
Колегії МВС, доктор філософії у галузі права

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ - СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВопорушень

Оскільки державні службовці знаходяться найближче до населення, забезпечення їх нормального функціонування є одним із головних завдань вітчизняного Уряду. У зв'язку з цим питання недопущення порушень прав та свобод громадян та різного роду службових зловживань у службовій діяльності державним службовців є одним із найбільш серйозних та складних питань в сучасних умовах реформування держави.

Суспільну небезпечність та шкідливість протиправних діянь з боку державних службовців як для окремої особи, так і для суспільства та держави в цілому, недооцінювати не можна. Державний службовець покликаний сам стояти на сторожі порядку, нормального функціонування державного апарату, а в окремих випадках і безпеки пересічного громадянина, і тому вчинення з його боку будь-яких протиправних діянь - становить підвищену загрозу для суспільства.

Кримінологічний аналіз зловживань службовим становищем державних службовців дозволив з'ясувати, що в переважній більшості випадків, які стали відомі органам прокуратури та суду, державні службовці використовували свої владні повноваження для отримання незаконних переваг, матеріальних благ та вигод майнового характеру. При цьому їх протиправні дії були пов'язані не тільки із вчиненням зловживання владою або службовим становищем (42%), а й з отриманням неправомірної вигоди (37%).

Особа державного службовця, який зловживає владою або службовим становищем, характеризується корисливою спрямованістю, ознаки якої можна визначити уже на початку службової діяльності працівника, недбалим ставленням до виконання службових обов'язків, що стало можливим і внаслідок неналежного контролю за поведінкою та службової діяльністю, відсутністю і небажанням деяких керівників належним чином керувати роботою підлеглих, недосконалістю нормативної та законодавчої бази тощо.

Соціально-психологічні та ідеологічні фактори злочинності свідчать про те, що громадяни України, які живуть лише за рахунок продажу власної фізичної та інтелектуальної праці, спостерігаючи злочинний плин економічних реформ (приватизації, зовнішньоекономічних та інших скандальних махінацій), почувають себе ошуканими та обдуреними, і стають на хибний шлях дрібного кримінального бізнесу, поступово поширюючи коло злочинних діянь.

Ідеологічний вакуум, що виник після швидкого руйнування традиційної системи моральних цінностей, загальне зниження культури населення і правової культури у т. ч., тенденції вседозволеності, правовий нігілізм та відсутність правосвідомості в більшій частині населення заповнюється очікуванням подарунків, а не зароблених власною працею матеріальних благ. Прагнення до задоволення життєвих потреб по типу західного способу життя тягне за собою розповсюдження в масовій свідомості культу наживи будь-яким, і переважно, кримінальним шляхом. Тому не дивно, що в таких умовах в ставленні населення до чиновника, існує стала та всезростаюча напруга та незадоволеність його діяльністю, в суспільстві склався вкрай низький рівень довіри до правоохоронців. І це прямий результат того, що до їх лав потрапило чимало тих, хто зухвало зневажає закон, службовий обов'язок. Загрузнувши в корупції, ці люди псуєть репутацію всієї держави. Злочинець чиновник - це явище набуло масштабів соціальної епідемії.

Мотивація злочину (злочинної поведінки) (франц. motivation - обґрунтування, від motif - спонукальна причина):

1) внутрішній (психологічний) процес (механізм) виникнення спонукань, що ґрунтуються на потребах, інтересах, почуттях, емоціях та ін., і динамка їх розвитку через потяги, бажання, прагнення діяти у наміченому напрямку;

2) результат формування мотиву та обґрунтування (аргументація) на цій основі вольового акту, його психологічної причини.

Мотивація поведінки включає свідомість особи, її ставлення до себе, інших людей, суспільства в цілому, існуючих у ньому моральних і правових вимог, співвіднесення з ними наявних мотивів і спонукань при виборі форм і засобів задоволення потреб, у т. ч. злочинних (суспільно небезпечних і протиправних). На відміну від інших поведінкових активів, у мотиваційну структуру злочину органічно включається усвідомлення суспільної небезпеки скоєного чи можливість і обов'язок усвідомлення такої небезпеки. В одних випадках суспільно небезпечні наслідки виступають як мета дій чи

утримання від них (бездіяльність), зумовлені певними мотивами, і тоді йдеться про умисел (прямий - коли дії бажані, побічний - коли дії допускаються); в інших - це вторинний (опосередкований) результат виявленої необережності (злочинна самовпевненість чи необережність). Тут мотив і мета не збігаються з наслідками, які фактично настали, і не стосуються їх, характеризуючи самі дії.

Дія і бездіяльність без ясно виражених у них намірів не повинні бути предметом ні моральної, ні правової оцінки. Мотив злочину відображається і реалізується у меті злочину у вигляді готовності діяти так, а не інакше. Винуватість і мотивування дій (бездіяльності), доповнюючи одне одного, розкривають зміст суб'єктивної сторони складу злочину, що потребує правової оцінки. Сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак дає змогу визначити ступінь і характер відповідальності за посягання на інтереси, що охороняються правом.

Дії державних службовців характеризуються наступними психічними ознаками:

1) усвідомленням того, що він перебуває на державній службі та на нього покладено виконання обов'язків представника влади;

2) усвідомленням того, що на нього покладено виконання специфічних службових повноважень по здійсненню функцій органів державної влади чи місцевого самоврядування;

3) усвідомлення того, що будь-які порушення при виконанні своїх службових та професійних обов'язків недопустимі внаслідок прийняття присяги державного службовця;

4) усвідомлення того, що допущені при виконанні своїх службових та професійних обов'язків порушення можуть потягти за собою притягнення до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності;

5) зневажання вимогами законів, статутів, нормативних актів, присяги, посадових інструкцій.

Таким чином, протиправна поведінка у даному випадку характеризується цілою низкою безпосередньо пов'язаних між собою складових мотивацій на вчинення злочину.

Отже, можна стверджувати, що і в першому, і в другому випадку працівник державного органу цілком свідомо порушував свої обов'язки і бажав діяти саме таким чином. Мета таких дій - задоволення інтересів третіх осіб та отримання для себе незаконної винагороди.

Необхідно погодитися з Ю.С. Лук'яненко, який визначив особисті риси керівника державного органу. Такими, наприклад, є: чесність і порядність, здатність домінувати, прагнення до перемоги, впевненість у собі, креативність, емоційна врівноваженість, відповідальність, надійність, не приховувати своїх поглядів, захищати до кінця ті цінності, які він сповідує і допомагати знаходити такі цінності іншим на особистому прикладі, хороше здоров'я, яке допомагає бути енергійним і мужньо переносити удари долі, успішно долати стреси, відповідна кваліфікація, досвід, навички формування своєї робочої групи, об'єднувати їх, навчати ефективно працювати на

досягнення спільної мети, здатність проводити засідання, наради, виконувати представницькі функції, прагнення саморозвитку, адаптація до змін в оточуючому середовищі тощо.

З колом таких рис, безсумнівно, необхідно погодитися. Можна було б додати, що такі риси необхідно виховувати не лише у керівника державного органу, а й у керівників різних рівнів, та у рядових державних службовців. Для керівників всіх рівнів, можна додати ще й такі риси, як обов'язкове особисте дотримання норм закону та вимогливість цього від підлеглих працівників, а у разі порушень з їх боку - бути безкомпромісним до порушників та незаангажованим у прийнятті рішень щодо їх усунення від виконання службових та посадових обов'язків, або й клопотання перед вишестоящим керівництвом про звільнення з посади або й від служби. Також шляхом якісного відбору кадрів на державну службу та їх навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації, можна сформувати кадрове ядро державних службовців. Беззаперечно, основою для формування такого кадрового ядра повинні бути особи, які мають відповідну фахову підготовку і пройшли якісний психологічний відбір.

Перш за все, такі працівники повинні бути чесними і безкомпромісними у боротьбі з корупційними та іншими негативними проявами в середовищі державних службовців.

По-друге, вимогливими до себе та інших, і про всі випадки порушень закону повідомляти по інстанції.

По-третє, вони повинні мати тверду переконаність у необхідності і обов'язковості виконання всіх покладених на них службових обов'язків в повному обсязі і без будь-яких виключень чи послаблень. А далі - уже можна формувати інші групи якостей, необхідних для державної служби (психологічні, управлінські, організаційні, технічні тощо).

Складовою такого виховання повинна стати і естетична культура державних службовців. Цілком вірно вказує А.С. Романова, що, наприклад, юрист з високою естетичною культурою здатний ізольоватися від негативного впливу оточення сторонніх осіб і не піддаватися на провокаційні спокуси. Таким чином, виховання почуття прекрасного, гармонії в особистості кожного державного службовця буде формувати у нього і почуття відповідальності за свої вчинки, поваги до закону як одного із проявів гармонії, досконалості і краси в діяльності і органів держави.

Список використаних джерел

1. Романова А. С. До поняття естетичної культури юриста. *Митна справа*. 2006. № 6. С. 55-59.
2. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ: Атіка, 2002. 144 с.
3. Лук'яненко Ю. С. Основні риси ефективного керівника митного органу. *Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі (економіко-управлінські, правові,*

інформаційно-технічні аспекти): матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених. Дніпропетровськ, 2011. Т. 2. С. 210-211.

4. Мартиненко В. О. Запобігання зловживання владою або службовим положенням, що вчиняються державними службовцями: дис. ... докт. філос. з права: 12.00.08. Київ, 2019. С. 163-168 с.

Михайленко Віра Володимирівна, суддя
Вищого антикорупційного суду
України, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО В ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ І ПОВ'ЯЗАНИХ З НИМИ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ч. 6 ст. 193 КПК України передбачена можливість розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та його обрання за відсутності підозрюваного. До слідчих суддів Вищого антикорупційного суду клопотання про обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного надходять досить часто, що дає змогу виокремити дві проблеми практичного застосування цієї норми:

- 1) вирішення питання про можливість розгляду клопотання (окремо від перевірки його обґрунтованості);
- 2) встановлення факту (моменту) оголошення підозрюваного в міжнародний розшук.

Перша проблема пов'язана з невизначеністю процедури вирішення питання про саму можливість розгляду такого клопотання і про тиріччями у формулюванні. Адже, слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного лише у разі, якщо прокурором, крім обґрунтованої підозри і ризиків кримінального провадження, буде доведено, що він оголошений у міжнародний розшук.

При розгляді таких клопотань, захист в переважній більшості випадків заперечує проти самого розгляду клопотання без участі підозрюваного, при чому з посиланням на відсутність оголошення підозрюваного в міжнародний розшук. Однак допущені в ч. 6 ст. 193 КПК України формулювання свідчать про те, що можливість розгляду такого клопотання не може розглядатися окремо від підстав обрання запобіжного заходу. Самі умови розгляду клопотання встановлюються в невід'ємному зв'язку з обранням запобіжного заходу. Отже, слідчий суддя не може визначати можливість розгляду клопотання без дослідження доказів, поданих на його підтвердження, поза межами судового засідання. Без проведення розгляду відповідного клопотання по суті неможливо дослідити наявність обґрунтованої підозри, ризиків кримінального провадження та факту оголошення підозрюваного в розшук.

Крім того, завданнями кримінального провадження є в тому числі забезпечення швидкого, повного та неупередженого